

GEOPOLITIČKI POLOŽAJ BOSNE I HERCEGOVINE U EVROPI

Izet Bijedić, Ph.D.

Ul. Senada Mandića Dende 4, 71000 Sarajevo

+387 61 084 317; izet954@hotmail.com

Sažetak: Geopolitički položaj jedne države, u značajnoj mjeri utiče na njeno uključivanje u ekonomske, političke i sigurnosne integracije, tačnije na njen ukupni razvoj. Bosna i Hercegovina, kroz istoriju pa sve do sadašnjeg perioda, imala je i ima specifično geografsko, kulturno-religijsko i istorijsko geopolitičko okruženje. U radu se analizira geopolitički položaj BiH i njeno mjesto u globalnim i regionalnim geopolitičkim strukturama. Poznato je da je BiH geopolitička laboratorija za EU i međunarodnu zajednicu i to znatno usložnjava njen put prema integracijama u Evropsku uniju. Međutim u tom procesu integracija, BiH ima vrlo značajne geopolitičke potencijale. Putem geopolitičkih inicijativa, BiH je aktivno uključena na regionalnom i globalnom nivou, a izgradnja i razvoj savremene saobraćajne mreže je u skladu sa smjernicama razvoja panevropskih transportnih koridora.

Ključne riječi: *geopolitički položaj, evropske integracije, Evropska unija, Balkan, Bosna i Hercegovina.*

GEO-POLITICAL POSITION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IN EUROPE

Abstract: Geopolitical position of a country is mainly due to its inclusion in the economic, political, and security integration, specifically on its overall development. Bosnia and Herzegovina, through history up to the present period, had a specific geographical, cultural-religious, historical and geopolitical environment. This exposure analyzes the geopolitical position of Bosnia and Herzegovina and its place in the global and regional geopolitical structures. It is known that B&H is geopolitical laboratory for the EU and the international community and it's significantly complicates its path towards integration into the European Union. However in this integration process, B&H has a very significant geopolitical potential. In geopolitical initiatives, B&H is actively involved in regional and global levels, and the construction and development of modern transportation network is under the guidelines of the development of pan-European transport corridors.

Keywords: *geopolitical position, European integration, the European Union, the Balkans, Bosnia and Herzegovina.*

Uvod

U konceptualnom i dinamičnom smislu, geopolitičnada manića Dende 4ki položaj neke zemlje predstavlja najznačajniji konstitutivni element kompleksnog geografskog položaja koji obuhvata prirodne, ekonomske, političke i geografske faktore. Pomenuti element sintetizuje stanje demogeografskih, kulturnih i prirodnih potencijala. Sadrži uticaje geografskih faktora na političko-istorijski proces i uslovljava razvoj države i mogućnost njenog uključivanja u ekonomske, političke i siguronosne integracije¹.

Savremeni procesi na svjetskoj razini obilježeni su uspostavom novog geopolitičkog poretka i u formi globalizacije kao i izraženijim regionalizacijama, koje su ostavile krupne promjene i na prostoru BiH.

U okviru regionalizma jugoistočne Evrope i zapadnog Balkana, geopolitički položaj BiH zadržao je neke karakteristike iz bivše SFRJ (Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije) kao što su centralni položaj i multietnička struktura.

Od strane EU, trenutno je aktuelna uspostava transgraničnih regiona sa ciljem umanjenja značaja državnih granica (globalizacija). Takav proces podrazumijeva međugraničnu saradnju, tačnije kretanje radne snage i kulturnu saradnju, što je najznačajnija oblast u odnosima balkanskih zemalja koje su nacionalno heterogene. Region jugoistočne Evrope, je multietnički a time i multikulturalni, a BiH je u tom pogledu originalan primjer dobre prakse. Kulturne pokrajine² se ne poklapaju sa granicama država, kako na području EU, tako i na području jugoistočne Evrope, odnosno zapadnog Balkana.

Ovdje je analiziran položaj BiH u odnosu na globalne geopolitičke strukture kao i u odnosu na geopolitičko okruženje na zapadnom Balkanu.

Položaj BiH, u odnosu na globalne geopolitičke cjeline, treba posmatrati u kontekstu podjele svijeta na dvije cjeline, odnosno na Hiterland i Riminald. Središnji prostor između njih su tačke sukoba interesa. U skladu sa tim, Fergriv je pojas između pomorskih i kopnenih sila nazvao "zona pritiska"³.

Novu podjelu svijeta, ustanovio je Koen i iz nje proizilazi "hijerarhijska organizacija prostora". Takvu strukturu činila su geostrateške regije i područja, države i regije unutar država. Prvo i najvažnije mjesto u hijerarhijskoj skali podjele su dva područja, odnosno pomorsko i euroazijsko kontinentalno. U ovim područjima po Koenu se odvijaju globalni geostrateški odnosi, a unutar njih se nalaze regije koje su oblikovane kao političke, ekonomske, kulturne i vojne cjeline. Izan geopolitičkih područja nalaze se nezavisne regije: južna Azija, Bliski Istok, srednja Evropa i istočna Evropa.

U globalnom geopolitičkom pogledu, prostor jugoistočne Evrope ima poseban tretman.

¹ Grčić, M.: Politička geografija, Geografski fakultet, Beograd 2000.

² Bufon, M.: Politična Geografija Založba Annalais Koper, 2007.

³ Fairgrieve, J.: War and Change in World, University of London press, London, 1925.

Kao prostor na kome se odvijaju dezintegracioni procesi, termin Balkan na zapadu ima izuzetno negativno određenje, jer nije u skladu sa integracionim procesima u Evropi.

Ukoliko je regija nestabilna, postoji veća mogućnost upliva posebnih stratezijskih interesa, a ukoliko je regija stabilna, zajednički interesi postaju dominantni. Interes svih balkanskih zemalja jeste njihova međusobna multilateralna saradnja, jer u globalnim odnosima, sve zemlje nastale raspadom Jugoslavije, su male.

Solunskom agendom iz 2004.godine, zapadni Balkan je dobio šansu da se integriše u EU, pa je zemljama data šansa da se integrišu u zajednicu naprednih evropskih zemalja, čime bi negativna konotacija Balkana konačno bila promijenjena.

Jedna od važnijih karakteristika geopolitičkog položaja Bosne i Hercegovine, jeste njena pripadnost "sanitarnom koridoru" u kome se prepliću interesi srednje Evrope, Evroazije, atlantizma i islamskog svijeta. Balkanski geopolitički čvor je takav da se na tom području sudaraju Evroazija (Rusija) i Mitelevropa (Njemačka). Između njih se nalazi sanitarni koridor koji je u savremenom geopolitičkom pogledu pomjeren iz srednje Evrope prema istočnoj Evropi.

Na prostoru Balkana, atlantizam (prema Duginu, A.), ima značajne geopolitičke interese koje ispoljavaju Velika Britanija i Francuska, a odnedavno i SAD. Kao protivteža atlantizmu, Njemačka nastoji obnoviti svoju poznatu dijagonalu iz prvog svjetskog rata (Drang nach Osten) 5B ili Berlin-Beč-Beograd-Bukurešt-Bagdad. Ujedinjena Njemačka svojim ekonomskim potencijalom, nastoji kroz direktna ulaganja, ući u navedene zemlje i napraviti ih ekonomski ovisnim.

Geoprostor BiH je pod uticajem arapsko-islamskog svijeta i najveći uticaj tu imaju Turska, Iran i države Bliskog Istoka.

Političko-geografsko okruženje Bosne i Hercegovine

Da bi sagledali političko-geografski, odnosno geopolitički položaj BiH, na jedan nov i objektivnan način, potrebno je uvažiti niz specifičnih društvenih i prirodnih faktora koji neposredno uslovljavaju njen istorijski i geopolitički razvoj. Elementi strukture geopolitičkog okruženja BiH su:

Geografski: Balkan , Dinaridi , Posavina i Podrinje,

Kulturno-religijski: Mediteranski, Srednjeevropski, Maloazijski, Katoličanstvo, Pravoslavlje i Islam,

Istorijsko-geopolitički: Mitelevropa, (Drang nach Osten), Euroazija (Rusija), Atlantizam (po Duginu), SAD, Velika Britanija, Francuska i nacionalni projekti Velika Srbija i Velika Hrvatska,

Savremeno-geopolitički: NATO, MAP , Evropska unija, Evropske organizacije.

Geografsko okruženje

Bosna i Hercegovina sa Koridorom 5C se uključuje na putne pravce koji povezuju Evropu i Aziju. Pripada južноеvropskom, balkanskom i posavskom geoprostoru, pa je tako oduvijek predstavljala raskršće različitih civilizacijskih tokova. Otuda i njena specifičnost u multikulturalnosti i multietničnosti, odnosno suživotu različitosti. Po svom nacionalnom sastavu je vrlo heterogena. Osim Bošnjaka, Srba i Hrvata, na području BiH žive i pripadnici drugih nacionalnih manjina. Tačne podatke o nacionalnom sastavu stanovništva u novije vrijeme, nije moguće dati, jer popis stanovništva nije izvršen od 1991. godine. Oblik teritorije BiH je poluprikupljen i to rezultira velikom dužinom granica kilometara (kopno obuhvata 774 kilometra i more 13 km)⁴. Veći dio granice BiH je prirodno jak i ide preko grebena planina Dinarida, dok je značajan dio granice tj. 48,8 % riječni i kao takav je prirodna prepreka. BiH je i pomorska država sa dužinom mora od 13 kilometara. Graniči sa državama: Srbijom u dužini od 357 kilometara, Crnom Gorom od 254 kilometra i Hrvatskom od 932 kilometra⁵. Kvalitet međudržavnih odnosa bitno utiče na geostratešku osjetljivost granica. Ovdje treba istaći da BiH još nije u potpunosti riješila pitanje granica sa Srbijom i Hrvatskom. Geopolitički položaj u velikoj mjeri zavisi od fizičkog (morfološkog faktora) i prirodnih veza. Veza sa Panonskom nizijom i srednjom Evropom ostvaruje se preko Hrvatske i dalje preko Mađarske. Vezu sa Dunavom, ostvaruje otvaranjem kanala Rajna-Majna- Dunav-Crno More i luke Bliskog Istoka, te preko rijeke Save koja je plovna i ulijeva se u Dunav kod Beograda. Ravničarsko obradivo poljoprivredno zemljište⁶ u BiH do 200 m.nv. iznosi 6.655 km² ili 13,7% ukupne površine, a nalazi se u Posavini, Podrinju, kao i uz rijeku Vrbas i Bosnu. Od ukupne površine BiH, na šume i šumsko zemljište otpada 53% ukupne površine države⁷.

Kulturno-religijsko

Geoprostor BiH pripada središnjem dijelu zapadnog Balkana. Tokom istorije u širem okruženju BiH razvilo se nekoliko kultura: starogrčka, rimska, vizantijska, germanska i islamska. One su imale velikog uticaja na razvoj cjelokupnog prostora zapadnog Balkana. Neposredan uticaj na istorijski razvoj BiH imala su tri kulturno-civilizacijska kruga: balkanski, srednjeevropski i maloazijski. Sva tri kruga u različitim periodima istorijskog razvoja, bili su prisutni na prostoru države BiH. Sa stanovišta etnokonfesionalnih odnosa središte balkanskog geopolitičkog čvora, locirano je na zapadnom dijelu Balkanskog poluostrva, odnosno na prostoru Bosne i Hercegovine.

Savremeni kulturno-religijski položaj BiH je složen i nalazi se na spoju tri kulturno civilizacijska kruga, odnosno na sudaru različitih etničkih, kulturnih i religijskih faktora. Otuda i njena važnost kao modela za rješavanje multikulturalizma na nivou EU.

Istorijsko-geopolitičko

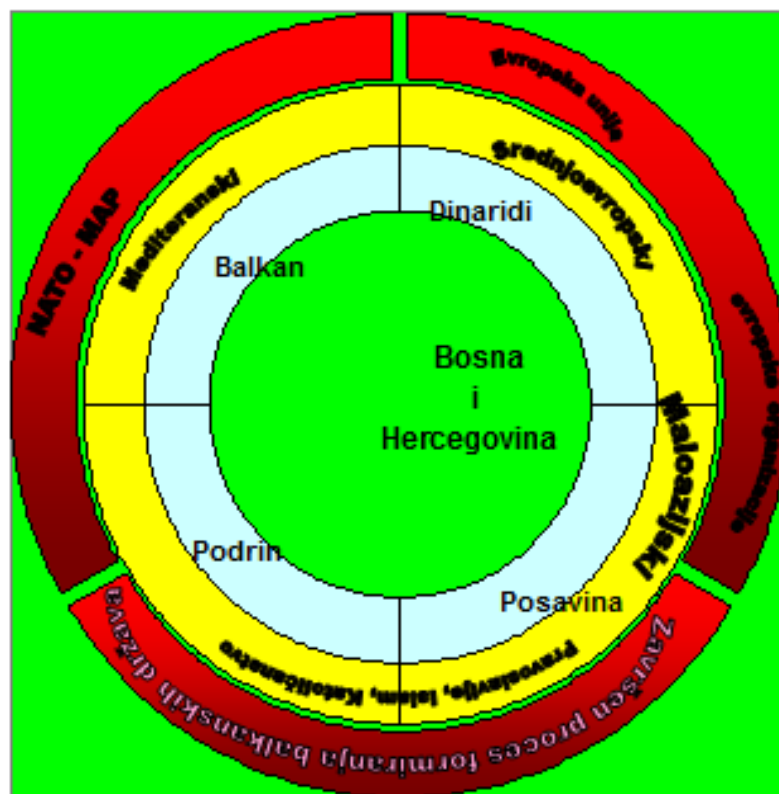
Preko Balkana bio je usmjeren prodor turskih snaga u Evropu, kao i opšti smjer germanskog interesnog prodora prema jugoistoku (Drang nach Osten). Na području Balkana prisutan je i uticaj Rusije, sukob koji atlantizam vodi protiv Evrope, a prije svega protiv Njemačke i Rusije, koristeći sva sredstva od političke „*divida et imeria*“, do vojnih intervencija Atlantskog Saveza.

Savremeno-geopolitičko

Krajem devedesetih godina 20.vijeka, Balkan je doživio značajnu geopolitičku tranziciju, odnosno zahvaćen je procesom globalizacije i eurointegracija.

Dezintegracija bivše SFRJ, je proizvod prestanka hladnog rata, rušenja Berlinskog zida 1989. godine, kao i geopolitike Srbije i Hrvatske u borbi za regionalnu premoć na zapadnom Balkanu. Rješenje je u integraciji zapadnog Balkana u Evropsku uniju, a prije svega u regionalnom povezivanju zemalja Balkana, uz demografsku modernizaciju i europezaciju čitavog prostora.

Šema 1

Geostrateška kičma BiH i njen značaj sa političko-geografskog aspekta

Naziv „*geostrateška kičma*“ u političko - geografskoj terminologiji ne postoji i ovdje ga uvodim kao novi termin, a sa osnovnim ciljem da izrazim značaj geostrateške kičme za održivost Bosne i Hercegovine. Po meni, geostratešku kičmu čine :

rijeka Bosna i Neretva sa postojećim komunikacijama koje prate njihove tokove, kao i orografske karakteristike prostora neposredno uz te komunikacije, planinski prevoj Ivan Sedlo i prevoji Makljen, Karaula i Komar, Sarajevsko-Zenička regija, koja se nalazi na trasi strateške kičme , gdje se nalazi i geometrijski centar Bosne i Hercegovine (naselje Rakovica, oko 20 kilometara udaljeno od Sarajeva i neposredno uz komunikaciju Sarajevo –Mostar).

Rijeke Bosna i Neretva su meridijanskog karaktera i na određen način se nastavljaju jedna na drugu , od Jadranskog mora pa do ušća rijeke Bosne u Savu. Skupa sa postojećom orografsko-hidrografskom okolinom, predstavljaju jednu tehnogenu, odnosno fizičko - geografsku cjelinu .

Važna kapija prema i iz Bosne i Hercegovine, je Ivan Sedlo 959 m.nv. Kako kroz istoriju, tako i sada ima značaj, kako u geostrateškom, tako i u političko geografskom smislu koji se ogleda u nastojanjima geopolitičara iz hrvatskog korpusa koji ga prikazuju kao dio vjekovnog hrvatskog područja sa širom okolinom srednje Bosne i Lašvanske doline.

Sarajevsko-Zenička regija je političko geografski centar Bosne i Hercegovine, koji je bio i ostao okosnica opstanka i razvoja u teritorijalnom pogledu. Ova regija je na središnjem dijelu strateške kičme i iz nje se grana komunikacijski snop na istok i zapad Bosne i Hercegovine .

Kroz istoriju, pa do današnjih dana, pomenuta područja su bila karavanski putevi, a kasnije kolski, da bi u novije vrijeme, postali najznačajniji putevi za transport strateških sirovina i gotovih proizvoda za cijelu BiH.

Orografska-hidrografska putna kičma za slučaj ugrožavanja suvereniteta i integriteta BiH, prvenstveno od strane susjeda, Srbije i Hrvatske, domaćim snagama omogućava pogodne uslove za odbranu taktičkog, operativnog i strateškog značaja.

Karta 1 Geostrateška kičma Bosne i Hercegovine

U Bosni i Hercegovini postoji devet planinskih prevoja, koji su sa aspekta odbrane za slučaj napada, geostrateški objekti, a među najznačajnije spadaju:

Makljen (1.123.m.nv.) zatvara komunikaciju Bugojno-Jablanica, a strateška kičma ide dolinom rijeke Neretve koja prolazi kroz Jablanicu,

Karaula (996. m. nv.) zatvara put Tuzla-Sarajevo, odnosno geostratešku kičmu dolinom rijeke Bosne.

Komar (965. m . nv.), Donji Vauf-Sarajevo zatvara geostratešku kičmu prema Zenici, odnosno rijeci Bosni.

Projektovana putna komunikacija sa infrastrukturuom je ustvari Koridor 5C, čija se trasa u potpunosti poklapa sa pomenutom geostrateškom kičmom. Ovaj koridor je Evropska unija dodijelila BiH, kao najkraći put , odnosno vezu između srednje Evrope i Jadranskog mora. Evropa je na ovaj način pojačala političko-geografsku poziciju BiH . Prema mojim istraživanjima, koridor 5C pokriva površinu od 10.226 km² ili približno 20% ukupne površine države BiH, gdje približno živi oko 1.800.000 stanovnika, što je prema nepotpunim podacima Agencije za statistiku BiH , približno 50% ukupnog stanovništva u BiH. Kao strateška kičma BiH, Koridor 5C će svojom izgradnjom u značajnoj mjeri ojačati ekonomsku poziciju stanovništva koje se nalazi uz koridor. Prema njemu će gravitirati približno oko 2.000.000 stanovnika BiH , različitih nacionalnosti, što će sigurno imati pozitivnog efekta na bolji suživot. Na ovaj način koncentracija stanovništva će biti usmjerena prema njemu, a što će također, u značajnoj mjeri još više poremetiti urbanu strukturu stanovništva na prostoru cijele BiH. Na ovaj način, strateška kičma dobija još više na političko-geografskom značaju. Stanovništvo uz koridor imaće učešće od 63% bruto nacionalnog dohotka . Shodno tome, Koridor 5C će objediniti ljudske, privredne i tehničko-tehnološke resurse.

Koridor 5C, je isto tako i evropski transportni koridor koji svojim odvojcima povezuje Španiju, Italiju , Sloveniju , Mađarsku i Ukrajinu . On treba da preko Sarajeva, poveže i Budimpeštu sa Pločama . Ovaj auto put kroz BiH ima dužinu od 308,8 km , za čiju su izgradnju neophodna sredstva u iznosu od 2,3 milijarde eura .

Geopolitički značaj država na Balkanu

U političko-teritorijalnom smislu geoprostor koji ima najveći geopolitički značaj jeste BJR Makedonija , koja ima svoju državnost nepriznatu od susjeda .Sa vojnopoličkog stanovišta, najvažniji centar geopolitičkog čvora, je Turska koja je zasigurno vojni i ekonomski gigant. Geopolitički značaj Turske proističe iz nekoliko faktora, a to su: kontrola moreuza kao najpovoljniji most između Evrope i Azije; neposredne blizine drugih geopolitičkih čvorova kao što su : Kavkaz, srednja Azija i Bliski Istok; članstvo u NATO te vojnopoličko pokroviteljstvo od strane SAD .

Bosna i Hercegovina u Institucionalnoj karti jugoistočne Evrope

Bosna i Hercegovina je članica Centralnoevropske inicijative (CEI), kandidat za člana Crnomorske ekonomske inicijative (CSE), članica Savjeta Evrope (SE), članica Organizacije za Evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) , ušla je u Međunarodni akcioni plan (MAP) koji je zadnja stepenica na putu prema NATO, a potpisala je i

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa (SSP) sa Evropskom unijom (EU). Bosna i Hercegovina je uključena u Jadransku inicijativu zajedno sa Crnom Gorom, Hrvatskom i Slovenijom. Iako geografski ne pripada tom prostoru, Bosna i Hercegovina je, zajedno sa Češkom , Hrvatskom, Poljskom, Slovačkom i Slovenijom i u Srednjeevropskoj

inicijativi. Također je uključena i u Balkansku inicijativu zajedno sa Crnom Gorom, Hrvatskom i Srbijom.

ZAKLJUČAK

Geopolitički položaj Bosne i Hercegovine na zapadnom Balkanu, svojim centralnim položajem, predstavlja nezaobilazan prostor u povezivanju njegovog zapada i istoka, te sjevera i jugoistoka.

Analizom geopolitičkog položaja BiH, uočava se prožimanje četiri velika prostora: Euroazije (Rusija), Mitelevrope (Njemačka), Turske i Arapskog svijeta.

Bosna i Hercegovina ima određen značaj u svojoj tranzitnosti, jer se naslanja na glavni panevropski Koridor X , koji čini vezu između jugoistoka Evrope i srednje Evrope .

Geografski položaj BiH je ishodište suživota tri najveće svjetske religije: Pravoslavlja, Katoličanstva i Islama, kao negacije Hangtingtonovog sukoba civilizacija.

LITERATURA

- Grčić, M.: Politička geografija, Geografski fakultet , Beograd 2000.
Bufon,M.: Politična geografija Založba Annalais Koper 2000.
Fairgrieve,J: War and Change in World. University of London press. London. 1925.
Statistički godišnjak Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine Sarajevo. 2005.
Procjena ugroženosti FBiH od prirodnih i drugih nesreća . Vlada Federacije BiH.
Publikacija.Sarajevo.2005.